

บทที่ 5

ผลการนำเสนอนวัตกรรม

จากการศึกษาสถานการณ์ในพื้นที่ด้วยการพหุลักษณะท้องถิ่น ทำให้ค้นหาและพบนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่นได้ จึงกำหนด “พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน” เป็นสถานที่จัดการความรู้ให้กับคนในชุมชน โดยจัดตั้ง “รูปแบบการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคัตถุธรรม” เป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนโดยเป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้ทุกช่วงวัย บนกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้ความถูกต้องและเป็นธรรม พัฒนาระบบการและส่งเสริมศักยภาพและทุนที่มีอยู่ในชุมชน โดยกระบวนการบ่มเพาะความรู้อยู่บนพื้นฐานของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการศึกษาสถานการณ์ในพื้นที่เป็นตัวตั้งโดยคำนึงถึงภูมิสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม มีทิศทางการพัฒนาบนฐานคิดด้านสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต เป็นการวิวัฒนาการผสมผสานอย่างต่อเนื่องระหว่างหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธธรรมและการจัดการความรู้ (ประภัสสร ปรีเอี่ยม, น. 2556)

รูปแบบการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคัตถุธรรมนำมาสู่การสร้างหลักสูตรการอบรมหอพักต้นแบบตามหลักสังคัตถุธรรม

กลุ่มเป้าหมายได้แก่ นักวิชาการจำนวน 5 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญประเมิน รูปแบบการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคัตถุธรรม และเจ้าของกิจการหอพักที่สมัครใจเข้าร่วม โครงการจำนวน 20 หอพัก

ผลการสร้างหลักสูตรหอพักต้นแบบตามหลักสังคัตถุธรรมมีดังนี้

5.1 ผลจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 5.1

ผลจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการ	แนวคิดและทฤษฎี	ขั้นตอน
ทศนา เขมมณี (2545, น. 1-6), เกษม จันทร์แก้ว (254, น. 233), Joyce and Weil (1986, pp 359- 364), Keeves (1998, pp 560)	การพัฒนารูปแบบ	
กรมวิชาการ (2545, น. 3) สวัสดิ์ สายประสิทธิ์ และคณะ (2545, น. 594) เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543, น. 18)	การพัฒนารูปแบบ	กระบวนการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีการพัฒนา หอพักต้นแบบตาม หลักสังควัตถุธรรม
(กระทรวงมหาดไทย, 2546) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2550, น. 25), พระมหาบุญเพชร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงษ์น้อย) (2544, น. 119), (อรศิริ เกตุศรีพงษ์, 2550, น. 43-46)	แนวคิดการดำเนินการตาม มาตรฐานหอพัก	กระบวนการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีการพัฒนา หอพักต้นแบบตาม หลักสังควัตถุธรรม

จากตารางที่ 5.1 พบว่าการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การพัฒนารูปแบบหอพักตามหลักสังควัตถุธรรม ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบ
2. แนวคิดการดำเนินการตามมาตรฐานหอพัก
3. แนวคิดสังควัตถุ 4 กับชุมชน

ผลการศึกษาสภาพปัญหา พบว่า ปัญหาของผู้ประกอบการหอพักตามหลักสังคหวัตถุธรรม ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.40 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีปัญหามากที่สุดได้แก่ ปัญหาด้านอัตรจรรยา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.60 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.00 รองลงมาคือปัญหา ด้านสมานัตตตา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.40 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.00 รองลงมาคือรองลงมาคือปัญหา ด้านทาน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.36 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.12 และสุดท้ายคือปัญหา ด้านปิยวาจา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.30 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 1.20

ปัญหาของผู้เข้าพักอาศัยหอพักตามหลักสังคหวัตถุธรรม ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากคือ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.04 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.58 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีปัญหามากที่สุดได้แก่ ปัญหาด้านอัตรจรรยา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.37 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.83รองลงมาคือปัญหา ด้านทาน ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.07 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.67 รองลงมาคือรองลงมาคือปัญหา ด้านสมานัตตตา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.94 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.79 และสุดท้ายคือปัญหา ด้านปิยวาจา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.78 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.85

จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 และการวิจัยระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้สร้างหอพักต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุธรรม ในหอพักต้นแบบพรหมบุญกรุ๊ป และมีการประเมินผลหลักสูตรการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุธรรม ดังต่อไปนี้

5.2 หลักสูตรการอบรมการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุธรรม

5.2.1 หลักการและเหตุผล

จากการก่อตั้งหอพักในชุมชนเป็นจำนวนมากทำให้เกิดประชากรแฝงเข้ามาอยู่ ซึ่งมาจากหลายท้องที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน คนที่เข้าอยู่อาศัยมีหลายประเภทสภาวะทางจิตใจแตกต่างกัน ไป ประกอบกับในปัจจุบันมีสถานบันเทิง แหล่งอบายมุข เกิดสังคมบริโภคนิยม วัตถุนิยม ทำให้คุณภาพชีวิตต่ำ จากสภาพปัญหาที่พบ จึงมีความจำเป็นจะต้องดำเนินการแก้ไขในทางที่เหมาะสม แต่ยังคงกระบวนการ ขั้นตอนการดำเนินการที่ดีในการจัดทำการบริหารจัดการ ดังนั้นท้องถิ่นและชุมชนจึงมีเป้าหมายวิเคราะห์สถานการณ์จุดอ่อนจุดแข็งผ่านความสัมพันธ์กับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติแล้วจึงน่าจะทำให้ชุมชนนี้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เป็น

สังคมที่น่าอยู่เหมาะสมกับการเป็นที่พำนัก อาศัยของนักศึกษาและบุคคลทั่วไป เมื่อจบการศึกษาแล้วหรือจากไปอยู่ที่อื่นก็มีความประทับใจในสถานที่แห่งนี้อยู่เสมอเมื่อมีบุตรหรือญาติที่จะต้องมาศึกษาก็จะแนะนำให้มาพำนักในสถานที่แห่งนี้อีก จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนแห่งนี้ที่ผู้วิจัยเองมีความคุ้นเคยอยู่ เพราะสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเสื่อมสภาพปัญหาเกิดจากการแปรสภาพเป็นสังคมแห่งวัตถุนิยม บริโภคนิยม อบายมุขต่าง ผู้เข้าอาศัยขาดศีลธรรมดื่มสุราหรือยาเสพติด ส่งเสียงรบกวนผู้อื่น ขโมยของกัน ทะเลาะเบาะแว้งไม่เคารพสิทธิ์ซึ่งกันและกันเกิดสภาวะความเครียด จิตไม่สงบ เป็นอุปสรรคต่อการศึกษา หากไม่มีการดำเนินการใดใดในเชิงพัฒนาอาจส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้เสื่อมโทรมมีมลพิษหรือแหล่งอาชญากรรมไม่น่าอยู่ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้อยไป (พหุลักษณะท้องถิ่นชุมชน ต.ตลาด อ.เมืองมหาสารคาม, 2557) ได้ทำการศึกษาท้องถิ่นเชิงพหุลักษณะ พบว่า ชุมชนดักศิลาเป็นชุมชนใหม่แยกตัวจากชุมชนศรีสวัสดิ์เดิมอยู่ใกล้มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และสถาบันพลศึกษาวิทยาเขตมหาสารคาม ประชากรรับราชการ เป็นกรรมกร และมีกิจการหอพัก บ้านเช่า หมู่บ้านจัดสรร ซึ่งเกิดจากการขยายตัวของความเป็นสังคมเมือง ในชุมชนไม่มีวัด หรือสถานปฏิบัติทางศาสนา (แผนแม่บทชุมชนเทศบาลเมืองมหาสารคาม, 2555, น. 35) จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างชุมชนหอพักต้นแบบตามหลักสังคหัตถุธรรมโดยผลที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะนำไปใช้ให้เป็นแนวทางและรูปแบบในการทดลองใช้หอพักต้นแบบตามหลักสังคหัตถุธรรมในหอพักพรหมบุญกรู๊ฟ

5.2.2 วิสัยทัศน์

หลักสูตรการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคหัตถุธรรมเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นปลูกฝังจิตสำนึกให้ผู้เข้าพักในหอพัก ให้มีการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งเสริมให้เกิดศีลธรรม ลดการดื่มสุราหรือยาเสพติด การส่งเสียงรบกวนผู้อื่น ขโมยของกัน ทะเลาะเบาะแว้งไม่เคารพสิทธิ์ซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เกิดสภาวะความเครียด จิตไม่สงบ เป็นอุปสรรคต่อการศึกษา เป็นการปลูกจิตวิญญาณที่มีความรัก ความห่วงใย ต่อชุมชนในท้องถิ่นของตน อนุรักษ์รักษาหาความเป็นท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลา อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่สงบสุข และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

5.2.3 พันธกิจ

5.2.3.1 ถ่ายทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชนหอพัก

5.2.3.2 ปลูกฝังจิตสำนึกผู้อยู่อาศัยในหอพัก ได้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจ พูดยาไพเราะ และไม่เห็นแก่ตัว

5.2.3.3 พัฒนาการสร้างชุมชนหอพักต้นแบบตามหลักสังคหัตถุธรรมให้ยั่งยืนสืบไป

5.2.4 เป้าหมาย

5.2.4.1 เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชนหอพัก

5.2.4.2 เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกปลูกฝังจิตสำนึกผู้อยู่อาศัยในหอพัก ได้อนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจ พุศจาไฟเราะ และไม่เห็นแก่ตัว

5.2.5 กลุ่มเป้าหมาย

เจ้าของกิจการการหอพักจำนวน 20 คน และทดลองใช้รูปแบบ ณ หอพักพรหมบุญกวีฟ

5.2.6 ผู้รับผิดชอบ

5.2.6.1 นายสังข์พงษ์ พรรณะ ผู้ดูแลหอพักต้นแบบพรหมบุญกวีฟ

5.2.6.2 พระครูสารกิจประยุต,ดร. รองเจ้าคณะอำเภอ

5.2.6.3 ผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.2.7 ระยะเวลาในการดำเนินงาน

เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2558 – เดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 รวมระยะเวลาดำเนินการวิจัย 12 เดือน

5.2.8 วิธีการดำเนินงาน

5.2.8.1 แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน คณะสงฆ์ ผู้บริหารส่วนราชการระดับท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษาในท้องถิ่น ระดับประถมศึกษา ครูผู้สอน ผู้แทนชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน

5.2.8.2 วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ ศึกษาศาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง บริบท สภาพปัญหา ความต้องการของท้องถิ่นชุมชน เป็นต้น

5.2.8.3 ดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุธรรม : ในการดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรและมีการวางแผนงานที่ชัดเจน เพื่อให้เห็นภาพการทำงานตลอดแนว ด้วยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

5.2.8.4 รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ครูภูมิปัญญา ผู้ปกครอง ปราชญ์ในชุมชน และหน่วยงานธุรกิจ ฯลฯ เพื่อนำข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ มาปรับปรุงกรอบหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น

5.2.8.5 เสนอคณะกรรมการระดับท้องถิ่นเพื่อให้ความเห็นชอบ และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ

5.2.8.6 เปิดหลักสูตรการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุธรรมใน หอพักพรหมบุญกวีฟ

5.2.9 การประเมินผล

ประเมินผลหลักสูตรการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุธรรมโดยผู้เชี่ยวชาญ และประเมินผลการอบรมตามหลักสูตรหอพักต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุธรรมโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าพักในหอพักพรหมบุญกุฎีฟ

5.2.10 สถานที่

5.2.10.1 ใช้สถานที่วัดขุนพรหมคำริเป็นสถานที่จัดอบรมให้ความรู้เรื่องหลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับผู้ประกอบการหอพักจำนวน 20 คน

5.2.10.2 ใช้หอพักหอพักพรหมบุญกุฎีฟ เป็นสถานที่ที่ทดลองใช้รูปแบบ โดยนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปจัดกิจกรรม และให้ความรู้แก่ผู้เข้าพัก

5.2.11 หลักธรรมที่ใช้ในการอบรม

หลักสังคหวัตถุธรรม ประกอบไปด้วย หลักธรรม 4 ประการ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่

1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว เป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เช่น การให้ที่จอดรถ การให้ยืมไม้กวาด

2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ประเสริฐเหมาะสำหรับกาลเทศะ เช่นการพูดจาไพเราะต่อเพื่อนข้างห้อง หรือผู้ร่วมหอพัก

3. อัตถจริยา หรือการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เช่น ช่วยกันแยกขยะ หรือเก็บกวาดขยะบริเวณหน้าห้องพักของตน

4. สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอดั้นเสมอปลาย เป็นคุณธรรมช่วยให้เป็นผู้มีจิตใจหนักแน่น ไม่โลเล เป็นการสร้างความนิยมนและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นด้วย เช่น เมื่อเราได้พูดจาดีกับบุคคลหนึ่ง หรือประพฤติดีกับบุคคลอื่นแล้ว ก็ควรทำสม่ำเสมอ เขาจะได้ไม่ว่าเราสร้างทำ

5.2.12 สาระสำคัญ / ความคิดรวบยอด

พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นล้วนมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชนให้กระทำความดี

5.2.13 ตัวชี้วัด / จุดประสงค์การเรียนรู้

อธิบายความสำคัญของหลักสังคหวัตถุธรรม

5.2.14 จุดประสงค์การเรียนรู้

อธิบายความสำคัญของหลักสังคหัตถุธรรม

5.3 กิจกรรมการอบรม

5.3.1 เนื้อหาในการอบรมให้ความรู้ได้แก่ หลักสังคหัตถุธรรม

จากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสังคหัตถุ 4 ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายแนวทางที่สำคัญคือ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของสังคหัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา สมานัตตา อัถถจริยา ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่มชนไว้ให้มีความสามัคคีกันประกอบด้วย

1. ทาน ให้ปัน คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทาให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อัถถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน สำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

4.1 ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจต่อกันและกัน ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันความสุขให้แก่กันและกัน ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ และแบ่งปันน้ำใจบุคคลในครอบครัว ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวใช้สอยหรือบริโภคสิ่งของแต่เพียงผู้เดียว

4.2 ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน พูดด้วยจิตที่ปรารถนา รู้จักกาลเวลาในการพูดอย่างเหมาะสม และรู้จักการใช้ภาษาพูด ไม่ใช่วาจาหักล้างเชือดเฉือนจิตใจของผู้อื่น หรือวาจาที่เป็นคำหยาบคาย กระด้างกระเดื่อง ดุด่าเสียสติ อันจะก่อให้เกิดการขัดใจกันในครอบครัวได้

4.3 อัถถจริยา การช่วยเหลือ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่การสงเคราะห์เกื้อกูลกันของบุคคลในครอบครัว เช่น การช่วยเหลือการงาน แบ่งเบาภาระของกันและกัน

4.4 สมานัตตา การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพ บทบาท หน้าที่ของตน โดยวางตนเสมอต้นเสมอปลาย สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ อรศิริ เกตุศรีพงษ์ ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ 4 คือ สิ่งที่เป็นเครื่องสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวนำใจซึ่งกันและกัน 4 ประการ อรศิริ เกตุศรีพงษ์, “สังคหวัตถุ 4 : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”, วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต ปีที่ 12 ฉบับที่ 68 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2550, น. 43-46)

5 ทาน คือ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ รวมถึงอุปกรณ์ในการทำงานหรือเอกสารที่ใช้ในการทำงาน เช่น หากเพื่อนร่วมงานขาดเหลืออุปกรณ์สิ่งของ ก็นำมาแบ่งปันกันใช้ การเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุสิ่งของภายนอก จะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการให้และรับ (Give and Take) เพราะนอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) แล้ว การแบ่งปันเอกสารต่างๆ ที่ใช้ในการทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้วงจรของความรู้มีการขับเคลื่อน โดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ด้วย

5.1 ปิยวาจา คือ การแบ่งปันคำพูดดี ๆ คำพูดที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ พูดให้กำลังใจกัน ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า “ปิยวาจา” มีความสำคัญ มากต่อการจัดการความรู้ในองค์กรเพราะการจะนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการ ความรู้เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ “พูดแลกเปลี่ยนกัน” เป็นหลัก

5.2 อุตถจริยา คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใดสามารถปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมี “อุตถจริยา” แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ แต่ขาดกำลังใจ เพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่า ทำให้พนักงานในองค์กรเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

5.3 สมานัตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกลดอคติ ไม่ระแวงกัน และเป็นการสร้างความไว้วางใจกัน เชื่อใจกัน (Trust) เพราะถ้าคนในองค์กรไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกัน พนักงานก็จะไม่อยากนำความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่าง ๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น จึงถือได้ว่า “สมานัตตา” เป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้คนในองค์กร

เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอในการร่วมแบ่งปันความรู้ต่าง ๆ จะช่วยให้การจัดการความรู้ “มีชีวิต” อยู่เสมอ การที่พนักงานในองค์กรเป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอ จริงใจต่อกัน ถือเป็นนิสัยความรับผิดชอบอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ในการทำงานหากงานที่ทำประสบผลสำเร็จ ก็จะไม่แย่งกันเอาความดีความชอบใส่ตัวว่าฉันเป็นคนทำงานนั้นเอง หรือหากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น พนักงานก็จะไม่มีการกล่าวโทษกัน แต่จะช่วยกันแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น บรรยากาศของความร่วมแรงร่วมใจก็จะเกิดขึ้น พนักงานรู้สึกว่าการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การทำงานของตนเองและองค์กรดีขึ้น พุทธธรรมสภิกขุ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารคนว่า การบริหารคนนี้ยังมีสิ่งลึกลับอีกอย่างหนึ่ง คือ เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เราไว้ใจเขา เรารักเขา เราหวังดีต่อเขา อย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ คงได้ยินได้ฟังมาแล้วจากหนังสือธรรมะทั่ว ๆ ไป เรื่องสังคหวัตถุ

5.3.1 การเอื้อเพื่อผู้เฒ่า

5.3.2 การพุดจาไฟเราะ

5.3.3 การบำเพ็ญประโยชน์

การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนายหรือเรียกว่าความงดงามในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องหนุนเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้ดั่งนั้นคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ เสมือนหนึ่ง สลักเพชรถ ถ้าหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจเหล่านี้ไม่มี บุคคลก็จะไม่เป็นที่น่าเคารพ รักใคร่ ยกย่องนับถือ เราจึงต้องคอยศึกษาและหมั่นเตือนสติตนเองไว้ตลอดว่าในแต่ละฐานะ ที่เราเป็นอยู่นั้น มีหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ เราก็ต้องทำตนให้เสมอต้นเสมอปลายด้วยคือ เคยวางตัว กับคนอื่นในทางที่ดีอย่างไร แม้ว่าเราจะได้ดีไปได้ไปแล้ว ก็ต้องไม่ลืมตัวยังคงปฏิบัติตัวเหมือนเช่นเดิมนั้นไม่เปลี่ยนแปลง หรือว่าเมื่อเราเห็นคนอื่นเขาได้ดี ก็ต้องแสดงออกให้เขาเห็นว่าเรามีความยินดีกับเขาอย่างจริงใจ ไม่คิดกลั่นแกล้งใส่ร้ายป้ายสีเขา ถ้าทำได้อย่างนี้เราก็ย่อมจะเป็นที่รักที่พอใจของทุกคนรอบข้างดังเช่น เรื่องของหัตถกอุบาสก ชาวเมืองอาฬวีผู้มีสังคหวัตถุธรรมประจำใจ ดังนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อคคาพวจดิย โกลีเมืองอาฬวี ครั้งนั้นแล หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี มีอุบาสกประมาณ 500 คน แวดล้อมเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถาม หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่า ดูกรหัตถก อุบาสก ท่านนี้ใหญ่ ก็ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่ได้อย่างไร ๑ หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสังคหวัตถุ 4 ประการไว้ ข้าพระองค์สงเคราะห์บริษัทใหญ่นี้ด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการเหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์รู้ว่าผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยธรรมข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยธรรม ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์

ด้วยวาจาที่อ่อนหวาน ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการประพาศสิ่งที่เป็นประโยชน์ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการประพาศสิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้นี้ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็โลกทรพย์ในตระกูลของข้าพระองค์มีอยู่ ชนทั้งหลายจึงสำคัญถ้อยคำของข้าพระองค์ว่าควรฟัง ไม่เหมือนของคนจน ๆ พระผู้มีพระภาค : “ คีละ คีละ หัตถกะวิธีนี้ของท่านเป็นอุบายที่จะสงเคราะห์บริษัทจำนวนมากได้ จริงอยู่ใครก็ตามที่สงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในอดีตกาล ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ใครก็ตามที่จักสงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในอนาคตกาล ก็ล้วนแต่จักสงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ใครก็ตามที่กำลังสงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในปัจจุบัน ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ”

หลังจากนั้น หัตถกะอุบาสกชาวเมืองอาฬวี ที่พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัดเจนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแก้อั้วกล้าปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วย ธรรมมิกถาแล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป พระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวถึงอานิสงส์ที่เกิดจากการสงเคราะห์ประชาชนด้วย สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อัถจริยา (การประพาศประโยชน์) สมานัตตดา (การวางตนสม่ำเสมอ) อยู่เป็นประจำ เมื่อจุติจากเทวโลกมาแล้ว บุญที่เกิดจากการให้ทานเป็นประจำ จะทำให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ คือ มีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่มและมีเส้นที่ข้อพระองคุลิจัดกันเป็นรูปตาข่ายงดงาม นาคู่นาชม 28 และบุญที่เกิดจากการใช้ปิยวาจา นั้น จะทำให้มีพระชีวหาใหญ่ยาวและมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก ที่ชัดเจน แจ่มใส ไพเราะ ก้องกังวาน สามารถเหนี่ยวนำใจผู้ฟังให้ดื่มด่ำไปกับน้ำเสียงนั้น ส่วนอานิสงส์ของอัถจริยาและสมานัตตดานั้น จะทำให้มีญาติสนิทมิตรสหายตลอดจนพวกพ้องบริวารมากมาย รวมถึงพระราชา มหาอำมาตย์ เศรษฐี มหาเศรษฐี พ่อค้า ประชาชนทุกชาติทุกภาษา ทั้งวรรณะต่าง ๆ ให้การยอมรับนับถือ ทั้งหมดจะมาเป็นพันธมิตร เป็นกัลยาณมิตร ที่ดีต่อกันและไม่ว่าจะไปที่ไหน ย่อมได้รับการปฏิสันถารเป็นอย่างดีนอกจากนี้สังคหวัตถุ 4 ยังอำนวยประโยชน์ที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้คุณลดดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
2. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวนำจิตใจ สมานไมตรีระหว่างกัน
3. เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกัน

ตามสมควรแก่ฐานะ

4. เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนิน

ไปได้ด้วยดี

5. ช่วยส่งเสริมศีลธรรม และป้องกันความประพฤติที่เสื่อมเสียในสังคม จากการ

ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคหวัตถุ 4 สรุป ได้ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็น หลักธรรมอันเป็นเครื่อง

จรรโลงสังคม เป็นหลักธรรมที่สร้างความสงบสุขสมานสามัคคี สร้างความเกื้อกูลกัน สร้างความผูก มิตรรักใคร่กลมเกลียว และเชื่อมสัมพันธ์กันของคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย ทาน คือ การให้ การ แบ่งปัน ปิยวาจา คือ การสื่อสารกันด้วยถ้อยคำที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น อตถจริยา คือ การ สร้างสรรค์สิ่งที่ดี มีคุณประโยชน์แก่ส่วนรวม สัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน การร่วมกันทำงานตาม หน้าที่ที่ตนรับผิดชอบให้ดีที่สุด รวมถึงการสงเคราะห์ การดูแลเอาใจใส่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การส่งเสริมกันให้เกิดผลสำเร็จของงาน และสมานัตตตา คือ การประพฤติตนอย่างเสมอต้นเสมอ ปลาย การไม่เลือกปฏิบัติ การรู้จักวางตนให้เหมาะสมตามเวลา สถานที่ และตำแหน่งหน้าที่ของ ตนเอง การร่วมทุกข์ร่วมสุขระหว่างเพื่อนร่วมงานผู้บังคับบัญชา และองค์กร

ตารางที่ 5.2

กำหนดการอบรม

ตารางอบรม (กำหนด 2 วัน)		
ระหว่างวันที่ 24-25 มิถุนายน 2558		
ณ วัดขุนพรหมคำริ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม		
วัน/เวลา	เวลา 09.00 น. - 11.00 น.	เวลา 13.00 น. - 15.00 น.
วันที่ 1	<ul style="list-style-type: none"> - ลงทะเบียน - เปิดกิจกรรมอบรม การความรู้เรื่องการให้ทาน โดย พระครูสารกิจประยุต - กิจกรรมถวายภัตตาหาร เพล 	<ul style="list-style-type: none"> - เรื่อง ปิยวาจา - กิจกรรมฝึกพูด โดย พระครูวิจิตรวนสาร พัก - เรื่อง อตถจริยา โดย พระครูธรรม อธิปญโญ
วันที่ 2	<ul style="list-style-type: none"> - ลงทะเบียน - การความรู้เรื่องสมานัตตตา โดย พระครูสารกิจประยุต - กิจกรรมถวายภัตตาหาร เพล 	<ul style="list-style-type: none"> - เปลี่ยนกันนวดไหล่ - คลายเครียดสร้างความคุ้นเคยกัน - แบ่งกลุ่มพูดคุย - สรุปและประเมินผลกิจกรรม

หมายเหตุ. ตารางการอบรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ภาพที่ 5.1 การจัดโครงการอบรม หลักสูตรหลักสังคหวัตถุธรรมการพัฒนาหอพักต้นแบบ ณ วัดขุนพรหมคำดี

ตารางที่ 5.3

การประเมินหลักสูตรการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคหัตถุกรรมในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	ค่าความเหมาะสม		
	$\bar{X}$	S.D	ระดับ
1. ด้านองค์ประกอบหลักสูตร			
1.1 หลักการและเหตุผล	3.60	0.54	มาก
1.2 วิสัยทัศน์	3.40	0.54	ปานกลาง
1.3 พันธกิจ	3.60	0.54	มาก
1.4 เป้าหมาย	3.80	0.44	มาก
1.5 ระยะเวลาในการดำเนินงาน	3.60	0.54	มาก
1.6 วิธีการดำเนินงาน	3.80	0.44	มาก
1.7 เนื้อหาของหลักสูตร	3.00	0.70	ปานกลาง
1.8 กิจกรรม	3.40	0.54	ปานกลาง
รวม	3.52	0.54	มาก
2. ด้านบทบาทผู้ถ่ายทอด			
2.1 คุณสมบัติ	4.20	0.44	มาก
2.3 การถ่ายทอดความรู้	3.60	0.89	มาก
2.4 การสร้างบรรยากาศในการดำเนินกิจกรรม	4.00	0.70	มาก
2.5 การใช้สื่อที่หลากหลาย	3.20	0.83	ปานกลาง
รวม	3.75	0.72	มาก
3. ด้านการวัดและประเมินผล			
3.1 การประเมินศูนย์เรียนรู้	3.20	0.83	ปานกลาง
3.2 การทดสอบความรู้ความเข้าใจ	3.60	0.89	มาก
3.3 สอบถามความพึงพอใจ	3.40	0.54	ปานกลาง
รวม	3.40	0.54	ปานกลาง
รวมทุกด้าน	3.40	0.54	ปานกลาง

จากตารางที่ 5.2 พบว่า ค่าความเหมาะสมของหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.40 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.54 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านบทบาทผู้ถ่ายทอด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.75 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.72 ด้านองค์ประกอบหลักสูตร มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.52 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.54 และ ด้านการวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 3.40 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 0.54

ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตรในด้านต่าง ๆ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญแนะนำในภาพรวม โดยให้นำไปปรับปรุงในด้านสื่อ โดยให้นำลงไปโซเชียลมีเดีย เช่น เฟสบุ๊ก ยูทูป เพื่อจะได้เป็นการประชาสัมพันธ์ และให้พัฒนาปรับปรุงหลักสูตรการอบรมรูปแบบการพัฒนาหอพักต้นแบบตามหลักสังคหัตถุธรรมให้ดียิ่งขึ้น

ปัจจัยกระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย การจัดนิทรรศการ สื่อวิทัศน์ การให้ความรู้ โดยมีกิจกรรมตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น โดยมีหลักสูตรศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ปัจจัยผลผลิต ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ คือ หลักสูตรการอบรม สื่อวิทัศน์ และแผ่นพับประชาสัมพันธ์

5.4 ขั้นตอนและวิธีการอบรม

5.4.1 การเตรียมครูผู้สอน

มีการประชุมก่อน และหลังการเรียนการสอนเพื่อวางแผนการบูรณาการร่วมกัน

5.4.2 วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ได้แก่

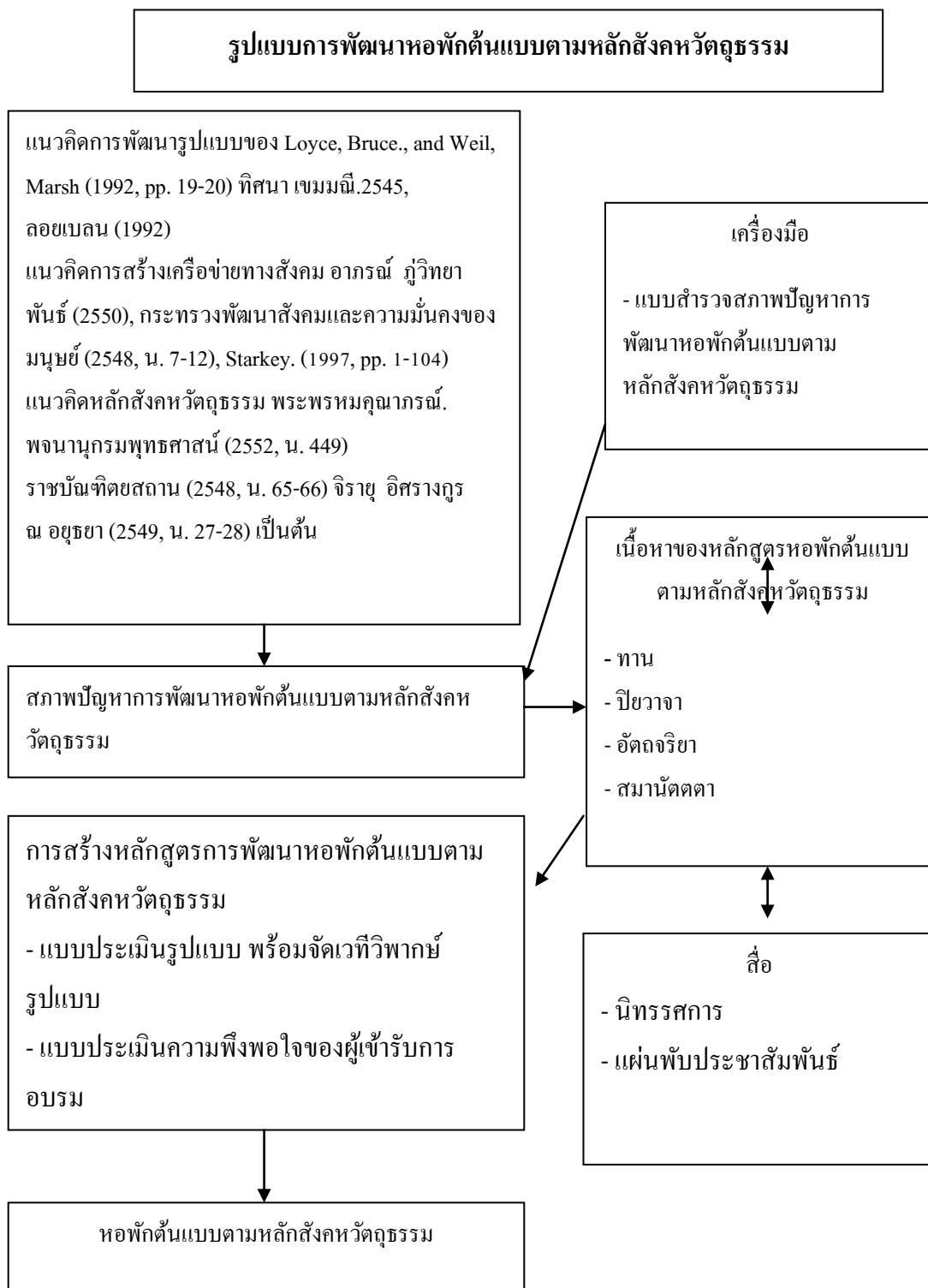
5.4.2.1 การบรรยาย จะใช้เวลาบรรยายไม่นาน เพราะผู้เข้าอบรมมีความหลากหลาย จะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ใช้วิธีการบรรยาย พร้อมภาพประกอบ รวมถึงสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้

5.4.2.2 การสาธิต และการลงมือปฏิบัติ จะใช้ในการบรรยายเรื่องปิวาจา ได้แก่ การสาธิตการพูด เทคนิคการพูดจา

5.4.2.3 เครื่องมือ และอุปกรณ์ มีหลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่รายวิชา รวมถึงการบูรณาการที่หลากหลาย เช่น สมุดภาพ วิทัศน์ โปรเจ็คเตอร์ คอมพิวเตอร์ รวมถึงการลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่จริง

5.4.3 ข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตรในด้านต่าง ๆ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญ
แนะนำในภาพรวมโดยให้นำไปปรับปรุงในด้านสื่อ โดยให้มีสื่อที่หลากหลาย เพื่อจะได้เป็นที่
น่าสนใจ

5.4.4 ปัจจัยกระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย การให้ความรู้โดยครูภูมิปัญญา และแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ของเจ้าของกิจการหอพัก

ภาพที่ 5.2 ขั้นตอนรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรหอพักต้นแบบตามหลักสังคหวัตถุธรรม